

MAGRA KYRKOGRÅRD

SOCKNEN - EN BAKGRUND

Magra socknen är belägen i nordöstra delen av Alingsås kommun. Jordbruk och skogsbruk har dominerat socknen sedan länge, och landskapet präglas av låga, skogbevuxna bergshöjder, och uppodlade dalgångar.

Inom socknen finns byarna Backa, Bjärlanda, Borrås, Magra, Mörlanda, Ränne och Ödegärdet.

KYRKOGRÅRDENS HISTORIA

Kyrkogården har medeltida anor. Den äldsta delen är den som ligger runt kyrkan. En utvidgning har gjorts åt öster. År 1963 anlades den stora, friliggande delen sydost om kyrkan, ritad av trädgårdskonsulent Karl Anjou, Hushållningssällskapet i Vänersborg.

KYRKOGRÅRDEN IDAG

Omgivning

Kyrkan omges av ett öppet landskap med gårdar, hagmarker och åkrar. Utanför muren i söder finns förskola, skola och församlingshem. En asfalterad parkeringsplats är avsedd för såväl skolorna som kyrkans besökare. Längre bort går riksväg 42 mellan

Sollebrunn och Vårgårda. Utefter vägen ligger industrin "Sollebrunns betongelement".

Kyrkogården med skola och församlingshem utgör ett litet sockencentrum, skilt från Magras övriga bebyggelse längre österut.

Utanför muren i öster finns en stor, asfalterad parkeringsplats som används av både de som arbetar på "Sollebrunns betongelement" och av kyrkogårdens besökare.

Omgärdningar, murar och entréer

Den gamla kyrkogården omges av kallmurar, som i väster och norr är stödmurar. En trädkrans med huvudsakligen lönnar, omgärdar gamla kyrkogården på alla sidor.

Det finns tre entréer till den gamla kyrkogården, samtliga från söder. Mitt för kyrkans huvudentré är en putsad stiglucka med tegeltäckt sadeltak och svartmålade pargrindar i smide. Öster om denna, mitt för klockstapeln, finns en enkelgrind i svartmålat smide mellan stenstolpar. Vid församlingshemmet finns en pargrind i svartmålat smide mellan stenstolpar, troligen satt den tidigare i öster, innan

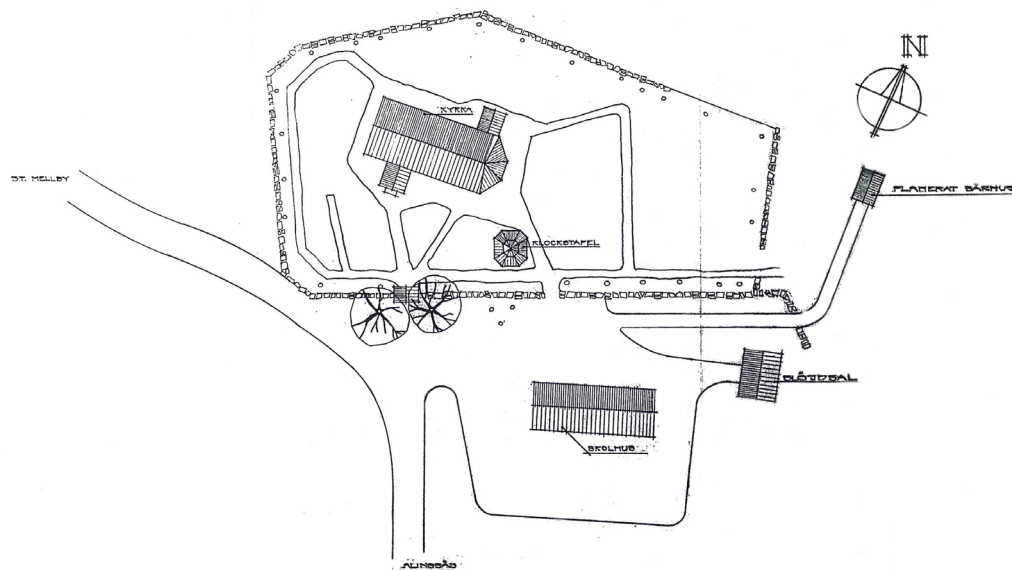

Gamla kyrkogården. Utanför muren i söder finns skola och församlingshem.

Huvudentrén från söder, genom en putsad stiglucka.

MAGRA KYRKOÅRD

Gamla kyrkogården. Ritning upprättad av Kommunernas konsultbyrå i Vänersborg, 1965, i samband med att bårhuset skulle byggas. Idag är det färre grusgångar på gamla kyrkogården.

Överblick över nya kyrkogården, sett från söder. Bårhuset och församlingsbhemmet skymtar längst bort t v i bilden.

Kyrkans södra fasad.

nya kyrkogården anlades.

Nya kyrkogården omgärdas av häckar, utom mot vägen i söder, där det är en stödmur av kraftiga granitblock. Entréer till den nya kyrkogården finns öster, mot parkeringen, och i väster, mot skolan.

Markbeläggning, träd och buskar

Från stigluckan och fram till kyrkans sydport finns en gång med plattor av så kallad dansk sjösten. Grusgångar finns utmed södra muren och fram till kyrkans sakristiedörr. Marken närmast kyrkan är grusad i öster och söder. Nya kyrkogården har ett system av grusgångar som skiljer de olika kvarteren från varandra. I övrigt utgörs markbeläggningen av gräs.

Nya kyrkogården präglas i sin norra del av vidsträckta gräsmattor med ett par små bergknallar och svängda grusgångar. Här finns högresta lövträd, framför allt lind och alm. I den östra delen finns ett system av rygghäckar.

Byggnader

Magra kyrka uppfördes troligen under 1100-talet.

MAGRA KYRKOGRÅRD

Från denna tid finns bevarat delar av murverket (i väster). Målningarna i långhuset har daterats till någon gång mellan 1400 och 1600. Mycket gammal (men odaterad) är också den invändiga porten mellan vapenhuset och långhuset. Magra kyrka har ett fullbrett, tresidigt avslutat kor i öster, vidbyggt vapenhus i söder och sakristia i norr. Fasaderna är slätputsade, och det västra gavelröstet spånklätt. Det finns två entréer i söder och en till sakristian. Kyrkan har spröjsade tvåluftsfönster. På västra gaveln har kyrkan sitt troligen äldsta fönster. Taken täcks av enkupigt lertegel. Kyrkorummet ger ett ålderdomligt intryck genom sina buktande, kullriga väggar och gamla målningsfragment, samt det plana taket. Sydportens öppning markerar tydligt kyrkans medeltida anor genom sin oregelbundenhet i det breda murverket och en ålderdomlig dörr.

Klockstapeln byggdes enligt uppgift under 1840-talet, men kan innehålla äldre byggnadsdelar. Det är en inklädd, tiosidig stapel med brunlaserad lockpanel. Taket är spånklätt och toppigt, krönt av en smidd tupp. Klockan är från tidigt 1300-tal.

På kyrkogården, i gränsen mellan den gamla och

nya delen, ligger bårhuset från 1966. Det ritades av arkitekt Sven Erlandsson på Kommunernas Konsultbyrå LBF, Vänersborg, som också ritade bårhuset i Stora Mellby. Det är en vitputsad byggnad med ett putsat kors i södra fasaden. Porten är en bred, kopparklädd pardörr. Taket är ett sadeltak med rött, enkupigt tegel.

Utanför den gamla muren i söder ligger församlingshemmet, uppfört omkring 1980. Det är en långsträckt byggnad med faluröd locklistpanel och vitmålade snickerier.

Skolbyggnaden är ursprungligen från 1800-talet, men har byggts till i omgångar. Byggnaden har faluröd locklistpanel med vita snickerier, och sadeltak täckt med tvåkupigt tegel.

Kyrkogårdens disposition

Kyrkan och klockstapeln ligger i den västra delen av den gamla delen av kyrkogården. Årsringarna är tydligt avläsbara genom att gamla delen har en ålderdomlig karaktär, medan nya kyrkogården präglas av ett modernt uttryck med raka kvartersindelningar och rygghäckar i långa rader.

Klockstapeln.

Bårhuset byggdes 1966.

Skola och förskola ligger söder om kyrkan. Byggnaden närmast t v i bild är församlingshemmet.

MAGRA KYRKOGRÅRD

Öster om kyrkan finns flera äldre gravvårdar i kalksten. De är viktiga för upplevelsen av den ålderdomliga kyrkogården.

Den äldsta gravvården är från 1797.

G 54 och G 55 från tidigt 1900-tal, är utformade i gotisk stil.

Den gamla kyrkogården har relativt få gravvårdar, som är glest utplacerade framför allt öster och söder om kyrkan. Närmast koret finns den Dicanderska familjegraven, som utgörs av elva stycken gravvårdar inom en stenram med grusbädd. På norrsidan saknas gravvårdar. Helhetsintrycket av den gamla kyrkogården är viktigt att bevara.

Nya kyrkogården karakteriseras av vidsträckta gräsytor, höga lövträd och ett system av häckar i den östra delen.

Gravvårdskaraktärer

På Magra kyrkogård anges titlar på ett trettiotal gravvårdar. Majoriteten av titlarna är kopplade till lantbruk, med tretton hemmansägare och en lantbrukare. Det finns en del titlar med anknytning till hantverk, exempelvis snickare, smed och skräddaremästare. Ett fåtal titlar finns med koppling till kyrka och skola.

De äldsta gravvårdarna på kyrkogården finns öster om kyrkan. Den äldsta daterade gravvården är från 1797, och placerad alldeles öster om koret. Den har en svårläst inskription, men är med största

sannolikhet rest över Svante Wahlfelt, kapten vid Skaraborgs regemente, riddare av svärdsorden, som avled på Upplo gård.

På gamla kyrkogården finns ett tiotal gravvårdar i kalksten från senare halvan av 1800-talet, som är viktiga för helhetsupplevelsen av den gamla kyrkogården. Några av dem har vinkelbrutna krön och en enkel dekor i form av ett kors eller en stjärna, medan några av dem är mer arbetade avseende utformningen på krön och dekorationer. G 54 och G 55 står bredvid varandra nära koret. De är höga och smala i gotisk stil, stående på socklar. Krönen är profilerade och med skulpterade kors överst. Inskriftsplattorna är försänkta och har dekor i form av trepassformer, hjärta eller stjärna. G 54 är rest över *Andreas Pettersson* 18..-19... och hans maka *Anna Stina 1844-1919*, G 55 har inskriptionen *Minne af Anders Eriksson 1854-1948. Makan Anna Greta Svensdotter, Bjerlanda Uppeg 1857-1902. Sv Ps 280.*

Andra exempel på gravvårdar i kalksten från senare delen av 1800-talet är G 5, rest över *Syskonen Andreas Jobansson 1859-1887 och Kristina Jobansdotter 1864-1888*, och G 18 som är svårläst på grund av omfattande

MAGRA KYRKOGRÅRD

påväxt. Namnet *Andreasson* går att utläsa.

Det finns också två kors i kalksten, det är G 8 och G 14. G 8 är ej läslig, medan G 14 har inskriptionen *Edvin Johansson 1890-1905, Mörlanda*.

Gravstensformerna under 1800-talets andra hälft var många och varierade. Efter 1850 växte stenindustrin tack vare nya metoder som gjorde att det gick lättare att bearbeta hårda stenar som granit och diabas. Fram till omkring 1880 var dekoren sparsam, men sedan började man i högre utsträckning hugga in former och dekor. En typ av gravvård är den polerade i svart granit som var vanlig under slutet av 1800-talet och de första decennierna av 1900-talet. På Magra kyrkogård finns ett tjugotal gravvårdar av denna typ. De flesta är relativt enkelt utformade med vinkelbrutet krön och inhuggen inskription, exempelvis G11, rest över *Snickaren Sven Jakobsson 1859-1908*. Andra har en mer arbetad utformning, som G 75, där krönet är avsmalnande och framsidan har rika dekorer. Gravvården har inskriptionen *Hemmansägaren Jonas Svensson 1831-1876. Hustrun Elin Påvelsdotter 1840-1915. Evad du gör, så tänk uppå slutet, så gör du aldrig illa. Syracks 7:40*. Det finns även flera

högre gravvårdar i grå eller röd granit från samma tid, exempelvis G 31 med inskription *Hemmansägaren Lars Petter Johansson, Magra Skattegården, 1843-1885, och hans maka Katarina Eriksdotter 1843-1900*.

En annan typ av gravvård som var vanlig vid samma tid var den högresta i grovhuggen granit med oregelbunden silhuett. Det finns ett tiotal gravvårdar av denna typ på Magra kyrkogård. Exempel är G 36 över *Folkskolläraren A V Hallén 1850-1933, makan Hulda 1861-1897 och sonen Fritz 1889-1926*, samt på nya kyrkogården nr 138-139 med inskriptionen *Skräddaremästare Svante Jonsson 1858-1935. Makan Sofia 1862-1948. Lövekulle*.

Kyrkogårdens mest påkostade gravanläggning är G 40, den Dicanderska familjegraven, som omfattar 11 stenar inom en stenram. Släkten Dicander ägde gården Upplo från början av 1800-talet. Gravvårdarna är från olika tider, där en av dem är högrest och grovhuggen med inskriptionen *Dicanderska familjegraven*. Den äldsta är daterad 1841, och rest till minne av *Bokhållaren herr Anton Robert Dicander, som dog endast 28 år gammal. För tidigt från nära anhörige hvilkas saknad lefver lika länge med dem* lyder en inskription på stenen. Den

G 5 är rest över två syskon, som dog med ett års mellanrum.

G 18

Kalkstenskors, G 8 t v och G 14 t h.

MAGRA KYRKOGRÅRD

G 11 och G 75 är exempel på en vanlig typ av gravvård från ca 1880 och in en bit på 1900-talet.

G 31 i röd granit.

Exempel på grovbuggna gravvårdar med försänkta inskriftstavlor. G 36 t v och 138-139 t h.

Dicanderska familjegraven omfattar 11 stenar av olika ålder, daterade från 1841 till 1997.

senast gravsatta är *Brita Dicander 1906-1997*. Inom gravanläggningen finns också tre små vita kors resta över barn.

Gravvårdar resta över kvinnor var ovanligt i äldre tider, framför allt före 1930. De gravar som finns är ofta över kvinnor som var förmögna nog att skaffa sig en egen sten, eller så rör det sig om små, enkla liggare. På Magra kyrkogård finns ett femtontal gravar från slutet av 1800-talet och första halvan av 1900-talet resta över enbart kvinnor. Den äldsta av dessa är en gravvård i kalksten med beteckningen G 3. Vid inventeringstillfället låg den ned på marken, sannolikt av säkerhetsskäl. Inskriptionen är svårsläst men lyder ungefär: *Här hvilar stoftet af systrarna Katarina Johansson 1816-188? Och Sara Johansson 1827-?, från Hännna.... Sv Ps.* Stenen är utformad med vinkelbrutet krön med så kallade akroterier vid var sida, en vanlig gravstensform under andra halvan av 1800-talet.

Ett annat exempel är G 27, resta över *Hemmadottern Hulda Viktoria Larsson 1891-1910, Boda*. Det finns också några små liggare till minne av kvinnor från 1900-talets början. Ett exempel är nr 432 som endast har inskriptionen *Mor*.

MAGRA KYRKOGRÅRD

På gamla kyrkogården, nästan ute i grusgången, ligger en natursten med svartmålad inskription. Inskriptionen är svårläst på grund av omfattande påväxt, men troligen finns namnen *Johan* och *Mellgren* med.

Nya kyrkogården har ett litet område med några barngravar samlade, huvudsakligen små, enkla liggare.

Kyrkogården har ett fåtal stenramsgravar med grusbädd. Tre är placerade bredvid varandra, i anslutning till den Dicanderska familjegraven öster om koret. Gravvårdarna är troligen från någon gång under första halvan av 1900-talet, och har ett kulturhistoriskt och miljöskapande värde i och med att de ligger samlade.

SAMMANFATTNING

Magra kyrka och kyrkogård ligger i ett litet sockencentrum, omgivet av vägar och med skola, förskola och församlingshem i direkt anslutning till kyrkogården. Karaktären av gammal lantkyrkogård tydliggörs av den medeltida kyrkan utan torn, klockstapeln samt gravvårdarnas utformning och placering - de står glest utspridda, flera av dem är

G 3, gravsten rest över två systrar under andra halvan av 1800-talet.

G 27. Hemmadottern Hulda Viktoria Larsson 1891-1910.

En liten liggare (nr 432) med inskriptionen Mor.

G 21 är en natursten med svartmålad, svårläst inskription. Namnet Johan Mellgren går att utläsa.

Område med barngravar på nya kyrkogården.

Kyrkogården har ett fåtal grusgravar. Några av dem ligger i ett samlat område öster om koret.

av kalksten och på norra sidan saknas gravvårdar. Helhetsintrycket av den gamla kyrkogården är viktigt att bevara för det kulturhistoriska värdet och upplevelsen av kyrkogården.

Kyrkogårdens äldsta daterade gravvård är från 1797. I övrigt finns flera gravvårdar från andra halvan av 1800-talet, de flesta höga och smala med en relativt enkel utformning. Nya kyrkogården är vidsträckt med ett system av rygghäckar, och grusgångar som avdelar kvarteren från varandra. Gravvårdarna här är från olika tider, de äldre stenarna framför allt i kyrkogårdens centrala delar.

LISTA PÅ UTVALDA GRAVVÅRDAR

I de fall numrering saknats, har gravvårdarna givits ett inventeringsnummer INR.

Gravvårdar märkta med 1 - omistliga

Gamla kyrkogården: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 26, 27, 28, 30, 31, 36, 40, 50, 54, 55, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87 B, 88, INR 1
Nya kyrkogården: 145-146, 195-196, 432, 488-489, 493, 504 R, 542-543, 551-552

Gravvårdar märkta med 2 - värdefulla

Gamla kyrkogården: 20, 21, 37, 38, 39, 52, 87 A
Nya kyrkogården: A, B, E, G, H, 125-126, 138-139, 157-158, 166, 175-176, 189-190, 211, 229-230, 235-236, 243-244, 253-254, 465, 506 S

De gravvårdar som har ett mer framträdande kulturhistoriskt värde har markerats med 1 eller 2 enligt det system som Västergötlands museum framtagit och där 1 avser de gravvårdar som har högst kulturhistoriskt värde. Nedan redogörs för de bedömningskriterier som använts. Bedömningskriterierna finns med i inventeringslistan (kap 8) där alla utvalda gravvårdar är beskrivna och bedömda.

Gravvårdar äldre än 1900 bör bevaras för att de representerar äldre tiders gravskick och för att de är förhållandevis få.

Gravvårdar med en miljöskapande funktion bör bevaras om de ingår i ett sammanhang tillsammans med andra gravvårdar, t ex i de fall där flera gravplatser från samma släkt står samlade.

Gravvårdar av socialhistoriskt intresse är exempelvis de

som anger titlar och yrken och som därmed vittnar om olika sociala skikt i samhället. Det kan också gälla en grav specifikt tillägnad en kvinna, vilket innan 1930-talet var relativt ovanligt. Även barngravar är ovanliga.

Gravvårdar av lokalhistoriskt intresse gäller de gravar där personen/slakten varit känd i bygden eller i landet och som därmed berättar något särskilt. Poängteras bör att inga djupgående personhistoriska efterforskningar har gjorts.

Gravvårdarnas utformning kan till exempel visa på en viss tids stilideal, och därmed vara representativ, eller vara särskilt noggrant eller konstnärligt bearbetad. Det kan också gälla en grav med ovanlig utformning, antingen för den specifika kyrkogården eller för kyrkogårdar i allmänhet.

KÄLLOR

<http://www.bebyggelseregistret.raa.se>
Alingsås kommun. Kulturhistorisk byggnadsinventering 28 (1981-82) Stiftelsen Älvsborgs länsmuseum, Vänersborg